

Ірина Пісулінська

ВИПУЛКИ-ПАРАЗИТИ, АБО СЮЖЕТ ДЛЯ ФІЛЬМУ ЖАХІВ

Ясла для „чужого”

Якщо „кулінарні” вподобання гнойовиків і мертвоїдів щонайменше дивують¹, то тварини, про яких йтиметься далі, викликають у нас острах. Вони вигодовують своїх нащадків живим м'ясцем! Ні, мова не про хижих тварин, які позбавляють жертву життя у боротьбі за існування. Ми сьогодні поговоримо про тих, хто живу тварину перетворює на ясла і комору з припасами для своїх діточок. Живе собі така тварина і виношує та вигодовує „чужого”. Та ще й не одного. Багато „чужих” під'їдають „няньку-господаря”, який зазнає страждань, а часто навіть гине. Що ж це за тварини, які дбають про те, щоб нащадків нагодувати свіженьким м'ясцем? І прилаштовують їх так, щоб ті не знали голоду впродовж усього життя. Як таке може бути?

Логічний парадокс фіз оґода

Знайомся – оводи, комахи ряду Двокрилі. Дбаючи про те, щоб діточки мали що їсти, вони піклуються і про себе коханих, адже у дорослому віці, у стадії імаго, ці комахи не живляться, а живуть за рахунок запасів личинкової стадії. Отже, круг замкнувся – неможливо з'ясувати, хто про кого дбає. Пригадуєш логічний парадокс, над яким ламали голову ще філософи Давньої Греції: „Що з'явилося раніше – курка чи яйце”? Овід ставить нам таке ж запитання: „Личинка дбає про те, щоб не знала голоду доросла комаха, чи навпаки?”

Усього відомо приблизно 150 видів оводів, їх групують у кілька родин, які мають різні уподобання проникнення в тіло господаря.

¹Читай про це у статті Ірини Пісулінської „Якось із запліднених яєць...” в журналах „КОЛОСОК” № 11, 12/2014.

Личинка під шкірою

Підшкірний овід

Оводи підшкірні

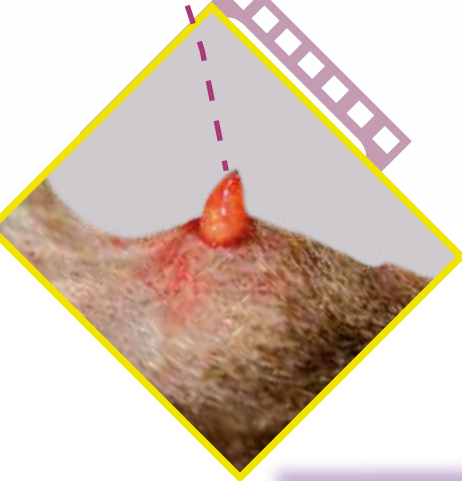
Самки підшкірних оводів відкладають яйця, прикріплюючи їх до шерсті тварин. Личинки, які виходять з яєць, проникають у шкіру і рухаються в організмі. У деяких оводів шлях пролягає не лише крізь шкіру, а й через органи травлення. Зупиняються паразити у спинній найвищій частині тіла тварин. Це найбезпечніше для них місце, адже тварини не лежать на спині і тому не можуть розчавити свого мучителя. У оводів, які паразитують на гризунах, цикл розвитку дуже короткий, адже „бігають личинки на короткі дистанції”, а паразити великих ссавців долають свої довгі дистанції протягом 3–9 місяців. Досягнувши спини, личинки активно живляться і утворюють ущільнення із отвором, через який личинка має доступ до повітря для дихання. Через цей же отвір дорослі личинки випадають на землю і перетворюються на лялечок.

Більшість лялечок дозріває практично одночасно, і дорослі комахи протягом кількох днів вилітають приблизно з половини восьмої до половини дев'ятої ранку (у помірній зоні). Комахи поспішають покинути кокон – на всю процедуру 2–3 секунди, а вже за 30–60 секунд овід може літати і спарюватися. Життя коротке (всього кілька днів), тож все потрібно

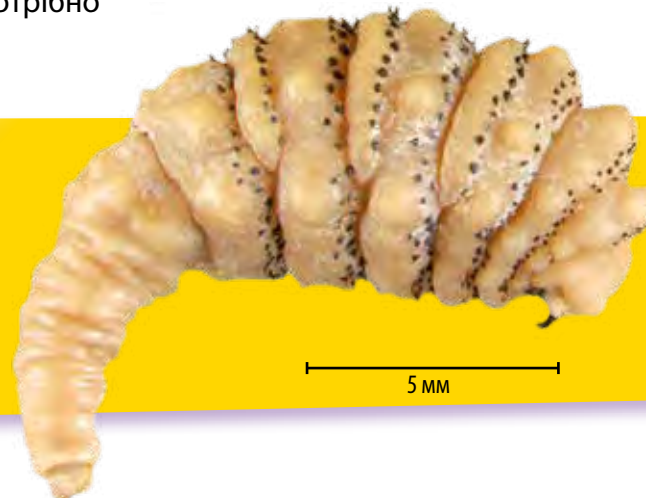
встигнути. Власне, це майже все, що треба, – спаруватися. Щоправда, потрібно ще відкласти яйця і знайти необхідну няньку. Щоб не марнувати часу, у оводів є улюблені місця зустрічей. Так само, як люди призначають побачення біля фонтану чи під годинником, оводи з величезних територій злітаються завжди до одних і тих самих пунктів. Тривалість життя у оводів залежить від погоди. Коли прохолодно, ці комахи не літають (березуть енергію), в цей час сповільнюється обмін речовин, а тривалість життя збільшується. Треба ж якось пристосуватися, якщо маєш недорозвинений ротовий апарат!

Уяви полчища запліднених самок, які, наче ворожа авіація, літають у пошуках жертв. Шкода тварин! Втомлені корови, які рятувалися від ворогів втечею, дають мало молока. Шкіра уражених тварин втрачає товарний вигляд і знецінюється. Але в Центральній Америці є і людський шкірний овід (*Dermatobia hominis* (Linnaeus Jr in Pallas, 1781)). Тут не про товарний вигляд своєї шкіри будеш думати. Виношувати „чужого”! Одна думка про таке жахає. Люблю нашу країну ще й за те, що у нас немає цих крилатих тварючок. Ось тут уже не скажеш: „Добре там, де нас немає”.

Личинка людського овода

Людський овід

Шлункові оводи

Самки шлункових оводів також відкладають яйця переважно на шерсть тварин, а доволі поширений овід травняк (*Gasterophilus pecorum*) відкладає їх на траву. Звідси вони помандрують до травної системи великих ссавців, переважно коней та ослів.

Личинки виходять з яєць і всвердлюються в шкіру жертви. Неприємні відчуття турбують тварину (наприклад, коня). Він облизує уражене місце і заковтує паразитів, яким лише цього і треба. Місяців з десять личинка живиться за рахунок господаря, а потім з екскрементами виходить на світ. У ґрунті чи гної утворюється лялечка, з неї виходить дорослий овід, і все починається знову.

Оводи-Сомбардири

Найбільш винахідливі оводи належать до родини Носоглоткових. Матуся цих комах сама дбає про яйця, які розвиваються в організмі самки до стадії личинок. Згодом самка подбає і про личинок – прицільно метне рідину з готовими личинками у ніздрі або очі тварин (коней – кінський овід, овець – овечий овід). Личинки розвиваються у носових шляхах, лобних пазухах, глотці тварин. При цьому личинки-терористи дуже допікають своїм господарям. Якщо вимушена „нянька-вівця” має

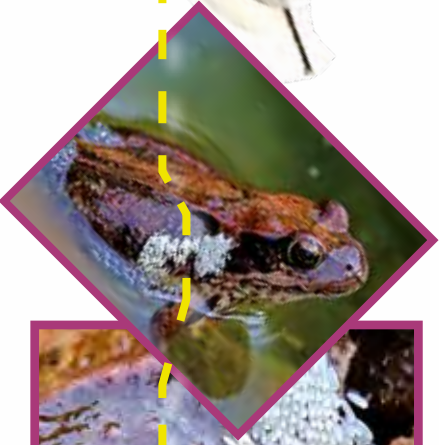
понад 50 личинок овечого овода (*Oestus ovis*), у неї розвивається „несправжня вертячка”: вівця обертається довкола своєї осі і за кілька днів гине. Якщо личинки потрапляють у легені, вівці гинуть від пневмонії (запалення легенів). Личинки-убивці можуть розправитися і з рідною матусею. Самки цього виду живуть до 25 днів, причому 20 днів припадає на формування личинок. Після цього самка терміново шукає „няньку” для личинок. Адже якщо вони розповзуться по тілу матусі, нерозторопна „нянька” загине. Девіз носоглоткового овода: „Хочеш жити – поспішай та в ціль точно потрапляй”. Нагорода – продовження роду.

Літаючий смарагд, або Смерть жабам

Не думай, що комахам до смаку лише великі волохаті ссавці. Деяким смакують холодні слизькі жаби! Запитаєш – кому? Жаб любить муха жабоїдка (*Lucilia bufonivora*), щоправда, у її меню є і ропухи, такі ж холодні, але не слизькі. Жабоїдка – єдина м'ясна муха, яка є облігатним паразитом (її личинки не можуть розвиватися поза тілом хазяїна). Жабоїдки належать до зелених м'ясних мух. Тіло цієї доволі великої мухи (9 мм завдовжки) має металічний зелений відблиск. Дуже красива мушка – наче літаючий смарагд. Напевно, жабки не поділяють мого захоплення такою красою – для них це летюча смерть. У період розмноження ці красуні відкладають яйця на спинку або голову земноводним. Личинки, які з'являються, заповзають крізь носові отвори в голову хазяїна і виїдають тканини ще живої тварини. Мордочка тварини деформується, а за кілька днів пошкоджуються життєво важливі органи, і нещасна тварина гине. Від ураження тварини до того, що від неї залишається лише скелет, – один-два тижні. Личинки доїдають залишки, закопуються в землю і перетворюються на лялечок, а ті в свою чергу впродовж 1–3 тижнів стають дорослими комахами.

В меню є і всі...

Чи такі вже й рідкісні любителі живого м'яса? Та ні, протягом мільйонів років еволюції таких любителів з'явилося доволі. Очевидно, живлення м'ясом, яке розкладається, створило передумови переходу до паразитування на живих тваринах. У кожного паразита власні уподобання, але меню доволі широке. Крім згаданих тварин і людини, там є ще інші „страви”.

Личинки мух поленій можуть розвиватися на м'ясі, але у природі часто трапляються і на дощових червах.

В меню паразитичних м'ясних мух є навіть індійський слон. Під його шкірою розвиваються личинки одного з видів роду Корділобія, інший вид цього роду паразитує на кабарз (мускусному олені) на Далекому Сході.

Сараноїдка Сахарова (*Acridomyia sacharovi*) відкладає яйця в тільце азіатської сарани. Що сарани погано, те для людини корисно. Сараноїдка зменшує кількість небезпечних для людини комах. Мільйонні хмари сарани можуть знищити урожай на величезних територіях і викликати голод.

Ми згадали далеко не всіх тварин, любителів вигодовувати своїх малят живим м'ясцем. Серед паразитів є й такі, які використовують хазяїна не лише як комору з м'ясом, а перетворюють його на няньку-раба, на зомбі, який ще й дбає про свого убивцю, але про це у наступному номері.

